

ჭორატის ნამოსახლარი

ჭორატის ნამოსახლარი მდებარეობს ახალციხის რ-ნში, ქალაქ ვალეს სიახლოვეს, ცენტრიდან ჩრდილო-დასავლეთით 1,5 კმ სამეურნეო-სახნავ ფართობზე.

ჭორატის ნამოსახლარი განფენილია მდ. ფოცხოვის მარჯვენა ნაპირის მაღალ (სიმაღლე 70-100 მ) ტერასაზე. ტერასას უკავია დაახლოებით 10 ჰა ფართობი. ტერასა ფაქტიურად ვაკეა, მცირედი (10-12°) დაფერდებით სამხრეთიდან ჩრდილოეთის მიმართულებით. ტერასა მკვეთრად გამოყოფილია გარემოდან ორი მხრიდან (ჩრდილოეთით და აღმოსავლეთით). დასავლეთით იგი გრძელდება დაახლოებით 3 კმ. მანძილზე, თუმცა აღსანიშნავია, რომ ნასახლარიდან დასავლეთით 100-150 მ მანძილზე შეინიშნებოდა მდ. ფოცხოვისკენ დაშვებული პატარა ღელე. როგორც ჩანს, სწორედ მისი მეშვეობით ხდებოდა საკვლევი ტერიტორიის მორწყვა.

ნამოსახლარის ტერიტორიას ადგილობრივი მოსახლეობა „საურმე სერს“ უწოდებს. ტოპონიმი მიგვითითებს აღნიშნულ ტერიტორიაზე სამიმოსვლო არტერიას ძველი გზის მონაკვეთზე. სწორედ ვალე-ჭორატზე გადის ტრასა მდ. ფოცხოვის ხეობიდან მდ. ქვაბლიანის ხეობის გავლით (უდე-არალი) ზეკარის უღელტეხილით აჭარამდე, ე.ი. ზღვისპირეთამდე. ამასთანავე სწორედ იმ გზით შეიძლება მოხვედრა მდ. ხანისწყლის ხეობაში და შემდგომ რიონის ხეობით მთიან რეგიონებში და შემდგომ ჩრდილოეთ კავკასიაში. ე.ი. ეს მონაკვეთი უნდა იყოს ისტორიულად არსებული ჩრდილო-სამხრეთის სატრანზიტო გზის ნაწილი. ამასთანავე, სწორედ აქ გადის უმოკლესი გზა აღმოსავლეთის დამაკავშირებელ მტკვარ-რიონის მაგისტრალზე. ამდენად ტოპონიმი „საურმე სერი“ ამ ისტორიული რეალობის ამსახველი უნდა იყოს.

აღსანიშნავია, რომ ტოპონიმი „ჭორატი“ უნდა იყოს მოგვიანებით წარმოქმნილი. მას არ იცნობს არც „ქართლის ცხოვრება“ და, რაც მთავარია, არც „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დავთარი“, რომელშიც დეტალურად არის მოცემული სამცხის დასახელებათა ტოპონომიკა და მოსახლეობის რაოდენობა.

ჭორატის ტერასა ძირითადად მოყავისფრო თიხნარითაა წარმოდგენილი. მის ქვეშ განფენილია ღია მოყვითალო, ქვიშანარევი, ქვარგვალეების შემცველი შეცემენტებული გრუნტული ფენა, რომელიც ჩაჭრილია სამეურნეო ორმოებითა და სამარხებით. ფენის ზედა პორიზონტი შეიცავს ძველი ქვის ხანის ნაშთებსაც.

ჭორატის ნამოსახლარი მოექცა ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის მშენებლობის ზოლში. ტრასის გაჭრისა და ზედაპირის ნიველირების დროს თავი იჩინა კულტურულმა ნაშთებმა. საძიებო კვლევითი სამუშაოები წარმოებდა 2004 და 2005 წწ-ში. პირველ წელს შესწავლილი იქნა ნავთობსადენის ტრასა, ხოლო მეორე წელს გაზსადენის მონაკვეთი.

ქალაქ ვალეს შემოგარენში არქეოლოგიური ძეგლები ექსპედიციის მუშაობის დაწყებამდე, ფაქტობრივად, უცნობი იყო. სადღეისოდ აქ სხვადასხვა პერიოდის რამდენიმე ძეგლი იქნა გამოვლენილი.

1. ნასახლარის ჩრდილოეთით და სამხრეთით უშუალოდ მიმდებარე სამეურნეო სავარგულებში ნაპოვნია ანდეზიტ-ბაზალტის და ობსიდიანის ხელცულები, საფხეკები, სახოკები, სახვრეტები, რაც აქ, დაახლოებით 700x200 მმ ფართობზე ქვედა პალეოლითის აშელ-მუსტიეს მძლავრი ღია სადგომის არსებობას გვაგვარაუდებინებს. სადგომის ზედა ჰორიზონტი დაზიანებულია. ანა-

ლოგიური ძეგლები ცნობილია ჯავახეთის პლატოზე (ახალქალაქი), ენგურის და რიონის ხეობებში, აფხაზეთში და ქვემო ქართლში.

2. ჭორატის ტერასის უკიდურეს ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, ჭრილში შეინიშნება 1-1,2 მ მოშავო-მონაცრისფრო ფენა, რომელშიც გამოვლენილია მარცვლოვანი, ხრემნარევი თიხისაგან დამზადებული კერამიკის ფრაგმენტები. მონაპოვარი ტიპურია ე.წ. ადრესამინათმოქმედო კულტურისთვის (ენეოლითი), რომელიც გავრცელებულია აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის და ანატოლიის ჩრდილო აღმოსავლეთ რეგიონების ტერიტორიაზე. შესაძლოა, სწორედ მასთან იყო დაკავშირებული ამ პერიოდის მძლავრი ნამოსახლარ ფენაში აღმოჩენილი ვერტიკალური ოვალური შვერილებით შემკული მოზრდილი ჭურჭელი.

3. ჭორატის ნასახლარის ჩრდილოეთით, 250 მ გზის ჭრილში შეინიშნება გვიანი ბრინჯაოს ხანის სამაროვნის კვალი, შეგროვილი მცირერიცხოვანი კერამიკა ტიპურია სამცხის სამაროვნებისათვის (ბორნიღელე, ზველი).

4. ნამოსახლარის ირგვლივ, დაახლოებით 200-500 მ მანძილზე შეინიშნება ადრე შუასაუკუნეების ხანის ნაგებობათა ნაშთები და კერამიკა. იგი, გათხრილ მონაკვეთთან ერთად, საკმაოდ მოზრდილ, ერთიან სამოსახლოს არსებობას გვაფიქრებინებს.

5. ნამოსახლარის სიძლავრის მანიშნებელი უნდა იყოს ვალეს წმინდა ნიკოლოზის სახელობის დარბაზული ეკლესია, რომელიც აშენებულია XI ს-ში და XVII-ს ჩათვლით ფუნქციონირებდა. იგი რამდენიმე გზის არის გადაკეთებული [ბოჭორიძე 1991: 58]. უკანასკნელ პერიოდში მისი ფუნქცია აღდგენილია.

ჭორატის ნასახლარი გაითხარა 220×8მ² ფართობზე. არქეოლოგიური ნაშთების კონცენტრაცია შეინიშნებოდა თხრილის ცენტრალურ ნაწილში, რომელიც შედარებით უკეთ იყო დაცული (სურ. 1).

გამოვლინდა რამდენიმე სათავსო.

სათავსო № 1 მდებარეობს A₂₂₋₂₃ და B₂₂₋₂₃ კვადრატებში. დამხრობილია ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ (ტაბ. I). სათავსო ნაგებობა ორ-განყოფილებიანია. საცხოვრებელ ოთახს ჩრდილოეთიდან მიდგმული აქვს მართკუთხა დერეფანი. შემორჩენილი კედლის სიგრძე 6 მ, ხოლო სიგანე 1 მ-ია. ნაგებობის ნაწილი გაუთხრელ ფართობში შედის. კედლის გასწვრივ ჩამწკრივებულია ქვის ბალიშები, რომლებზედაც სახურავის დამჭერი ბოძები იდგა. კედლები ნაგებია რიყის ქვის ცალპირა თევზიფხური ნყობით. მიწის ზედაპირიდან სათავსო იატაკი 0,8 მ-ის სიღრმეზე დაფიქსირდა. სათავსო სავსე იყო ნაცარ-ნახშირით, ხის ძელების ნაშთით, ცხოველთა ძვლებით და ნივთიერი კულტურის მასალით: რკინის სამი ნივთი, თიხის ჭურჭლის ფრაგმენტები და ობსიდიანის ანატკეცები.

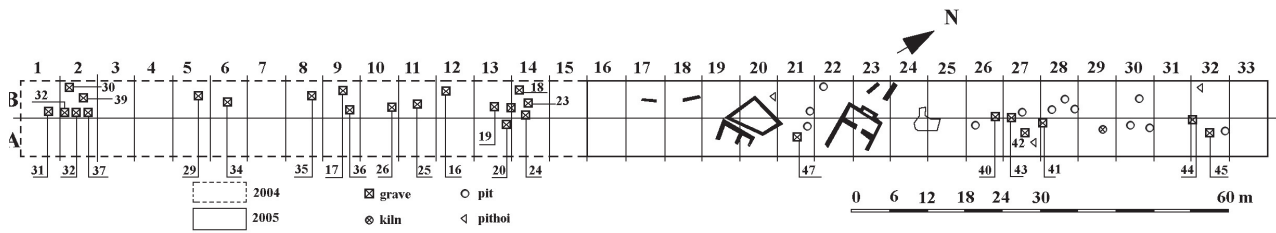
სათავსო № 2 მდებარეობს A₁₉₋₂₀ და B₁₉₋₂₀ კვადრატებში. ნაგებობის შემორჩენილ ნაწილს ტრაპეციის ფორმა აქვს. სამხრეთის კედლის სიგრძე 4,6 მ-ია და აღმოსავლეთის კედელი 3,2 მ. დამხრობილია აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ. შენობას დასავლეთიდან ებჯინება წრიული მოყვანილობის ქვის ყრილი, რომელშიც მსხვილფეხა და წვრილფეხა საქონლის ძვლები აღმოჩნდა. № 2 სათავსოში ორი სამშენებლო დონე დაფიქსირდა. ქვედა ნაგებობა მართკუთხაა, ზომა - 5,3×3,4 მ.

სათავსო № 3 მდებარეობს მე-17-18 კვადრატებში. მიწის ზედაპირიდან 0,4 მ სიღრმეზე. სათავსოს ნაშთი შედგება აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ დამხრობილი ქვის კედლის ნყობით, რომლის სიგრძე 3,6-მ-ია. კედელი ორმაგი ნყობით არის ნაგები თიხის ხსნარზე. სათავსოს აქვს თიხატკეპნილი იატაკი.

სავარაუდოდ ეს სათავსოც ორ განყოფილებიანი უნდა ყოფილიყო.

სამივე სათავსოში მოპოვებული იქნა საყურადღებო არქეოლოგიური მასალა: სხვადასხვა სამეურნეო ჭურჭლის ფრაგმენტები, რკინის 7 დანის პირის ფრაგმენტი. ვერცხლის ჯვრისებური ნივთი, ბრინჯაოს ორი ნივთი პირადი მოხმარებისათვის, ქვის, კაჟის და ბაზალტის იარაღ-ანატკეცები, ირმის ორტოტა რქის ძირი, ტახის ეშვები და სხვა.

**CHORATI
IV - 261**

სურ. 1. სათავსოებისა და სამეურნეო ორმოების განლაგების სიტუაციური გეგმა

ორმოები (სულ 21) განლაგებულია ენერგოდერეფნის მთელ ფართობზე. ორმოები ჩაჭრილია რიყის ქვის, ყვითელი თიხის და თაბაშიროვანი ნიადაგის მიერ შექმნილ კონგლომერატში. ორმოები თანამედროვე მიწის ზედაპირიდან 0.40×0.50 მ სიღრმეზე იწყება.

ორმო № 1 მდებარეობს 24-ე კვადრატში, იგი თითქმის წრიული ფორმისაა, დიდი ზომის (2×1,8 მ), დამხრობილი სამხრეთ-დასავლეთისაკენ, სიღრმე 1,2 მ. ორმოს ფსკერზე ჩაშვებული სამარხი აღმოჩნდა, შევსებაში კი საქონლის ძვლები, სამეურნეო დანიშნულების ჭურჭლის ფრაგმენტები და ქვები.

ორმო № 2 მდებარეობს 26-ე კვადრატში, წრიული ფორმისაა. დიამეტრი 0,90 მ, სიღრმე 1,20 მ. ორმო ცილინდრულია, სწორი კედლებით, არქეოლოგიური მასალა შედარებით მცირე იყო.

ორმო № 3 26-ე კვადრატის ჩრდილო კუთხეში წრიული ფორმისაა. დიამეტრი 0,68 მ, სიღრმე 1,75 მ. ორმო ცილინდრულია, სწორი კედლებით. აღმოჩნდა კერამიკის ფრაგმენტები, ცხოველის ძვლები, ბაზალტის ანატაკეცები.

ორმო № 4 მდებარეობს 27-ე კვადრატის სამხრეთ კუთხეში, ზემოდან წრიული ფორმისაა. დიამეტრი 1,40 მ. ორმო ქვევით ფართოვდება. სიღრმე – 1.40 მ. აღმოჩნდა ნაცარ-ნახშიროვანი ნიადაგის ფენა, სამზარეულო კერამიკის ფრაგმენტები და ცხოველის ძვლები.

ორმო № 5 მდებარეობს A₂₇₋₂₈ კვადრატების ზღვარზე. წრიული ფორმისაა. დიამეტრი 1,40 მ, სიღრმე 0,90 მ. ცილინდრული ფორმის გვერდები შელესილი აქვს. ორმოს ფსკერზე ბრტყელი გათლილი ქვის ფილა იდო, აღმოჩენილი დიდი ზომის სამზარეულო ჭურჭლის ფრაგმენტების მიხედვით ორმო, შესაძლოა, სამეურნეო დანიშნულების ყოფილიყო.

ორმო № 6 მდებარეობს 28-29-ე კვადრატების საზღვარზე. ზემოდან ოვალური ფორმისაა. დამხრობილია აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ. ზომები: 1,50×1,20 მ. ორმო კონუსურია, ქვევით შევიწროვებული, სიღრმე 1,60 მ. ნაცარ-ნახშიროვან შევსებაში აღმოჩნდა სამზარეულო კერამიკის ფრაგმენტები, ცხოველის ძვლების და ქვის ნატეხები. 1,50 მ. სიღრმეზე აშელური ჩოპერის ტიპის ბაზალტის და ობსიდიანის იარაღი აღმოჩნდა. როგორც ჩანს, ისინი მოხვედრილია ორმოში გრუნტული კონგლომერატის ჩაჭრის დროს.

ორმო № 7 მდებარეობს 28-ე კვადრატში. მსხლისებური მოყვანილობისა. ზედაპირი წრიული აქვს, დიამეტრი 0,80 მ. ფართო ნაწილში დიამეტრი უდრის 1,10 მ, სიღრმე 1 მ-ია. ფსკერზე 0,50 მ სიგრძის ბრტყელი გათლილი ფილა დევს. იქ აღმოჩენილი სამზარეულო და სუფრის ჭურჭლის ფრაგმენტები გვაფიქრებინებს, რომ ორმო სამეურნეო დანიშნულების უნდა ყოფილიყო.

ორმო № 8 მდებარეობს A₃₀ კვადრატში. ზედაპირი წრიული აქვს, დიამეტრი 1,30 მ. შევსებაში აღმოჩნდა ცხოველთა ძვლები და სხვადასხვა კერამიკული ჭურჭლის ფრაგმენტები, მათ შორის ერთი ნითლად შეღებილი კანელურებიანი.

ორმო № 9 მდებარეობს 30-ე კვადრატის შუა ნაწილში. ორმო ნაგრძელებული ფორმისაა, სიგრძე 1,60 მ. დიამეტრი 1.30 მ. სიღრმე 0,50 მ. აღმოჩნდა დიდი რაოდენობით სხვადასხვა ტიპის სა-

მეურნეო ჭურჭლის ფრაგმენტები, მათ შორის ერთი ტანდასვრეტილი (საწური), ასევე განტოტვილი ირმის რქის ძირი.

ორმო № 10 მდებარეობს $A_{30}-B_{30}$ კვადრატების საზღვარზე. ზემოდან წრიული ფორმისაა. დიამეტრი 0,80 სმ. უინვენტაროა.

ორმო № 11 მდებარეობს A_{31} კვადრატის კუთხეში, ზემოდან წრიული ფორმის, დიამეტრი 0,90 სმ. ორმო ცილინდრულია, სწორი კედლებით. აღმოჩნდა ბაზალტის ანატაკეცები, საქონლის ძვლები და ჭურჭლის უსახო ფრაგმენტები.

ორმო № 12 მდებარეობს 25-ე კვადრატში, ზემოდან წრიული ფორმის, დიამეტრი 0,35 მ. სიღრმე 1 მ. დაზიანებულია.

ორმო № 13 მდებარეობს 19-ე კვადრატში, ზემოდან წრიული ფორმის, პირის დიამეტრი 0,80 მ, ფორმა ცილინდრული. აღმოჩნდა სამზარეულო კერამიკის ფრაგმენტები, რკინის სამი დანის პირი და უფორმო ქვის ნატეხები.

ორმო № 14 მდებარეობს 28-29-ე კვადრატების საზღვარზე, ზემოდან წრიულია, პირის დიამეტრი 0,85 მ. ფორმა ცილინდრული, იატაკი მოტკეპნილი. აღმოჩნდა სამეურნეო ჭურჭლის ფრაგმენტები და საქონლის ძვლები.

ორმი № 15 მდებარეობს A_{22} კვადრატში. პირის დიამეტრი 1,70 მ, სიღრმე 1,20 მ. ორმო ფსკერისკენ გაფართოვებულია. ძირის დიამეტრი 2,10 მ. ფსკერზე აღმოჩნდა ტუფის გათლილი ბრტყელი სწორკუთხა ფილები, რომლებიც, როგორც ჩანს, კედლების მოსაპირკეთებლად იყო გამოყენებული.

ორმო № 16 მდებარეობს 24-ე კვადრატში. მომრგვალებული ფორმისაა, დიამეტრი 1,10 მ, სიღრმე 1,30 მ. ორმო ძლიერ დაზიანებულია.

ორმო № 17 მდებარეობს A_{26} კვადრატში მთელი ორმო შიგ ჩადგმული ქვევრისგან შედგებოდა, რომელიც დაზიანებული აღმოჩნდა.

ორმო № 18 მდებარეობს A_{20} კვადრატში. ორმო მსხლისებური მოყვანილობისაა, პირის დიამეტრი 0,60 მ, გაფართოებულ ნაწილში 1 მ. სიღრმე 1,40 მ. მასში უნესრიგოდ ჩაყრილია ნაცარი, ნახშირი, კერამიკის, ძვლისა და ქვის ფრაგმენტები. ორმო მდებარეობს № 2 ნაგებობასთან და მასვე უკავშირდება.

ორმო № 19 მდებარეობს 20-ე კვადრატში. ორმო მინის ზედაპირიდან წითელი ლაქის სახით გამოირჩეოდა, რაც ძლიერი ცეცხლის კვალს აღნიშნავდა. როგორც გაირკვა, ის პურის საცხობი იყო. ოთხკუთხა ფორმის, 1,50×1,40მ. ორმოს კედლები ამოშენებული იყო ქვის ბრტყელი, მოგლუვებული ფილებით.

ორმო № 20 მდებარეობს 20-21-ე კვადრატების საზღვარზე, აქვს არასწორი წრიული ფორმა, სიღრმე 1 მ. ორმო სავსე იყო გადამწვარი წითელი მიწით, ცეცხლისგან დახეთქილი გამურული რიყის ქვებით და გადამწვარი ალიზის კვადრების დიდი ნატეხებით. ეს ორმო, შესაძლოა, გამოსანვავი ქურა ყოფილიყო, რადგან აქვე აღმოჩნდა თიხის საქშენი მილების ფრაგმენტები.

ორმო № 21 მდებარეობს 33-34-ე კვადრატების საზღვარზე, ოდნავ წაგრძელებული ფორმის. პირის დიამეტრი 0,90 მ. სიღრმე 1 მ. ორმოს კედლები შემოლესილი იყო თიხის ფენით. ორმოში არაფერი არ აღმოჩნდა. იგი № 1 სათავსოს სამხრეთ კუთხეში მდებარეობდა და, შესაძლებელია, სანოვავის შესანახი ხარო ყოფილიყო.

გათხრილი ტერიტორიის მთელ ფართობზე ვრცელდებოდა კულტურული ფენა, რომელიც შეიცავდა კერამიკის ფრაგმენტებს, ცხოველთა ძვლებს, ქვის ანამტვრევ-ანატაკეცებს, კულტურული ფენის სისქე იყო 0,3-05 მ.

ჭორატის ნასახლარში გამოვლენილი არტეფაქტები (21 ორმო, 3 სათავსო და კულტურული ფენა) ძალიან ინფორმატიულია და ანალოგების მოძებნისა და დასკვნების გაკეთების საშუალებას იძლევა.

აქ აღმოჩენილი მასალების ტიპოლოგიურ-მორფოლოგიურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ სათავსოებში, ორმოებში და კულტურულ ფენაში აღმოჩენილი მასალები აბსოლუტურად ანალო-

გიურია, როგორც დამზადების ტექნიკით, ისე ფორმით, ორნამენტით და თავისი სამეურნეო დანიშნულებით; ამიტომ, ჩვენ მათ ერთად განვიხილავთ (ტაბ. II-VI).

ქოთნები (სულ 57 ფრაგმენტი), ყველა ჩარხზეა დამზადებული და, ხშირად, შიდა და ზედა პირზე ჩარხის ზოლები ეტყობა. უმეტესობა ზედაპირზე ნაფოტითაა მოსწორებული, რაც პარალელურ წვრილ ხაზებს ტოვებს და ორნამენტის შთაბეჭდილებას ქმნის. ნარმოდგენილია ჭურჭლის შემდეგი ტიპები: ქოთნები დიდი და საშუალო ზომის, ლეგა-მოშავო ან ლეგა-მოყავისფროდ გამომწვარი, აქვთ გადაშლილი პირი, ცილინდრული ყელი, ბრტყელი ძირი, დიდი ყურები.

დოქები (სულ 20 ფრაგმენტი), ახასიათებთ შედარებით თხელი კეცი, გამომწვარია მოვარდისფროდ და შეღებილია ნითლად, აქვთ მილისებური ყელი, მრგვალი მუცელი და ბრტყელი ძირი. თითო ყური მიძერწილია ყელსა და მხარზე.

ქილები (სულ 18 ფრაგმენტი), ლეგა-მონაცისფრო ან მოვარდისფრო-ნაცრისფერი, პირგადაშლილი, ყელჩალარული, მოგრძო ტანით და ბრტყელი ძირით, ჩვეულებრივად ყურები არა აქვთ.

ჯამები (სულ 24 ფრაგმენტი), რუხი-მოშავო ან ლეგა-მოშავო, ხშირად ზედაპირნაპრიალებია, აქვთ სწორი ან ნაკვეთილი პირი, ნიბოიანი მუცელი, ბრტყელი ან ქუსლიანი ძირი, ყურები არა აქვთ.

ქვევრები (სულ 27 ფრაგმენტი), დიდი ზომის, უხეში მსხვილმარცვლიანი თიხის, ლეგა-ვარდისფერი, ან ლეგა-ნაცრისფერი, ახასიათებს სქელი ქობიანი პირი, მოკლე, ოდნავ შესამჩნევი ყელი, გამობერილი მუცელი და შედარებით ვიწრო ძირი, ყურები არა აქვთ. ქვევრები ორნამენტირებულია რელიეფური ან რელიეფურად დაჭდეული სარტყელებით.

დერგები (სულ 34 ფრაგმენტი), დიდი და საშუალო ზომის, უყელო, ლეგა-მონაცისფრო ან ლეგა-ვარდისფერი, აქვთ სწორი ქობიანი პირი, მრგვალი მუცელი, ბრტყელი ძირი, იშვიათად გვხვდება მრგვალგანიკვეთიანი ყურები, უმეტესობის ზედაპირი დაფარულია უსისტემოდ განლაგებული ამოღარული ხაზებით ან დაჭდეული ხაზებით.

სამტურა ჭურჭელი (სულ 5 ფრაგმენტი), საშუალო სისქის კეცი, ღია-მოვარდისფროდ ან ჩალისფრად გამომწვარი, ხშირად ნითლად შეღებილი, აქვთ სამტურა პირი, მომრგვალო მუცელი, ბრტყელი ძირი, თითო ყური ყელსა და მხარზე.

კოჭობი (სულ 16 ფრაგმენტი), ლეგა-მოშავო ან ლეგა-ნაცრისფერი, აქვთ გადაშლილი პირი, ცილინდრული მოკლე ყელი, ნაკლებად გამობერილი მუცელი და ბრტყელი ძირი, ერთი ყური მიძერწილია პირსა და მხარზე. შემკულია ნაპრიალები ზოლებით და ხაზებით.

ტოლჩა-სასმისი - 1 ფრაგმენტი, ტანდასვრეტილი ჭურჭლის ფრაგმენტები, ნაცრისფერი და მოვარდისფრო.

მილიანი ჭურჭელი, 2 ეგზემპლარი, ქოთნისებური ფორმის, გვერდზე გადმოსასხმელი მოკლე მილით, ნაცრისფერი.

ყველა ტიპის ჭურჭელი სამეურნეო დანიშნულებისაა. ამათგან სამზარეულო და სანოვავის შესაბამისი უნდა იყოს: ქვევრები, დერგები, დიდი ზომის ქოთნები, ქილები, სანური. სუფრის ჭურჭელს განეკუთვნება ჯამები, კოჭობი, დოქები, სამტურა სასმისები და მილიანი ჭურჭელი.

ორნამენტი შედარებით იშვიათია და მარტივი. სულ 72 ერთეული.

1. ნითელი და მოყავისფრო წერნაქიანით შეღებილი - 8 ფრაგმენტი.
2. ზედაპირნაპრიალები - 8 ფრაგმენტი.
3. დაწნევით შექმნილი სახეები - 5 ფრაგმენტი.
4. ამოკანრული გეომეტრიული ორნამენტი - 3 ფრაგმენტი.
5. ამოღარული უსისტემო ხაზები - 6 ფრაგმენტი.
6. რელიეფური სარტყელი - 10 ფრაგმენტი.
7. რელიეფური დაჭდეული სარტყელი - 7 ფრაგმენტი.
8. კანელურები - 2 ფრაგმენტი.
9. ამოღარული ფესტონები - 1 ფრაგმენტი.

10. ამოღარული ფესტონებით მხარზე და ნაფოტით მოსწორებული ზედაპირით – 21 ფრაგმენტი.

ჭორატის ნასახლარზე ლითონი წარმოდგენილია შემდეგი ნივთებით:

რკინის დანის პირები – 7 ერთეული, უმეტესად ფრაგმენტულია.

ბრინჯაოს პინცეტი და საკინძის ნატეხი, 2 ფრაგმენტი და ვერცხლის ჯვრისებური ნივთი. ყველა მათგანი სამეურნეო და პირადი მოხმარებისაა.

ქვის იარაღები იშვიათია, რიყის ქვის სალესი (1 ცალი); ბაზალტის საფხეკი (2 ცალი); კაჟის საფხეკი (3 ცალი); და 33 ცალი ობსიდიანის ანატკეცი ნამუშევრობის კვალით.

ოსტეოლოგიურმა მასალამ შეადგინა 292 ერთეული, ამათგან შინაური: ცხენი, ძროხა, ღორი, ცხვარი, თხა და ქათამი. გარეულია: ირემი, კანჯარი, თევზი.

ჭორატის ნასახლარის მიმოხილვა გვიჩვენებს, რომ ძეგლზე გათხრილი სამეურნეო ორმოები სხვადასხვა დანიშნულებისაა. რიგ შემთხვევაში ფიქსირდება მათი მეორადი გამოყენება სამარხულ ორმოდ.

გათხრების პროცესში დაფიქსირდა შედარებით უკეთ დაცული სამი ქვის საძირკველიანი დარბაზული ტიპის ოთხკუთხა ნაგებობა. კუთხეებთან დევს სახურავის საყრდენი სვეტების მოზრდილი ქვის „ბალიშები“. გადახურვა, სავარაუდოდ, ბანურია, წყობა თევზიფხური, ტალახის ხსნარით შემაგრებული. აღსანიშნავია, რომ ნაგებობათა ეს დეტალები გარკვეულად უკავშირდება ეთნოგრაფიულ ყოფაში დადასტურებულ ე.წ. „მესხურ არქიტექტურას“. ამ მოსაზრებას გარკვეულად ადასტურებს ნაგებობათა შიდა სივრცეში არსებული პურის საცხობი თონე, სამეურნეო ორმოები, სანოვავის შესანახი ხარო და სხვა. ნასახლარზე ჩანს კერამიკის გამოსაწვავი ქურის და ლითონგადამამუშავებელი საწარმოს ნაშთები.

ჭორატის ნასახლარი თავისი არქიტექტურით განსაკუთრებულ სიახლოვეს ავლენს აღმოსავლეთ საქართველოს ისეთ ძეგლებთან, როგორცაა ურბნისი [ჭილაშვილი 1964: 110-117], კარსნისხევი [ნიკოლაიშვილი 1995], ჟინვალი [ჩხილაძე 1999: 32-55], რუსთავი [ჩიკოიძე, ჩხატარაშვილი 2005: ტაბ. 28-32], ჭერემი [მამაიაშვილი 2004: 106-111] და სხვა. ამავე ძეგლებზე ვლინდება ჭორატის ნივთიერი მონაპოვრის პარალელებიც. მათ საფუძველზე ჩანს, რომ ნასახლარი ფუნქციონირებდა ადრე შუასაუკუნეების ხანაში, ახ.წ. IV-IX სს-ში.

უდაოდ აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ჭორატის არქეოლოგიური მონაცემები ზუსტად ემთხვევა ისტორიულ სიტუაციას. ახ.წ. I საუკუნის დასასრულიდან გაძლიერებას იწყებს ქართლის სამეფო. იგი აფართოვებს თავისი გავლენის არეალს, ძირითადად სამხრეთის მომართულებით და სამცხის ტერიტორია ექცევა მის ფარგლებში. ჩვენს მიერ შესწავლილი სამაროვნები ჭორატსა და ორჭოსანში ამ პროცესის დამადასტურებელ ნივთიერ დასაბუთებას გვაძლევს. ახ.წ. IV საუკუნის დასაწყისისთვის ეს პროცესი დასრულებულია. არქეოლოგიური მასალების პარალელები მხოლოდ იბერიის სამეფოს ტერიტორიაზე გვხვდება (მცხეთა, ალაიანი, ურბნისი, ჟინვალი, რუსთავი, ბორი, კლდეეთი და სხვა). წინარე პერიოდის კოლხური იმპულსები და გავლენა, ფაქტიურად, გამქრალია.

ლიტერატურა

ბოჭორიძე გ. 1991: მესხეთის ისტორიული ძეგლები. თბილისი.

მამაიაშვილი ნ. 2004: ქალაქი ჭერემი. თბილისი.

ნიკოლაიშვილი ვ. 1995: კარსნისხევის სამაროვანი. თბილისი.

ჭილაშვილი ლ. 1964: ნაქალაქარი ურბნისი. თბილისი.

ჩიკოიძე ც., ჩხატარაშვილი მ. და სხვ. 2005: რუსთავი, III. თბილისი.

ჩიხლაძე ვ. 1999: არაგვის ხეობა ა.წ. I ათასწლეულის პირველ ნახევარში. თბილისი.

სურათების და ტაბულების აღწერილობა

სურ. 1 – სათავსოებისა და სამეურნეო ორმოების განლაგების სიტუაციური გეგმა.

ტაბ. I – სათავსო № 1. გეგმა და ჭრილი.

ტაბ. II-VI – სათავსოებიდან და კულტურული ფენებიდან მომდინარე მასალა.